حکومەتا هەرێما کوردستانێ- عیراق

وەزارەتا پەروەردێ

رێڤەبەریا گشتی یا پرۆگرام وچاپەمەنییا

خواندنا کوردی

بۆ

پۆلا چوارێ بنەڕەت

ئامادەکرن

لیژنەیەک ل وەزارەتا پەروەردێ

بژارەکرن

سادق ئەحمەد عوسمان روستایی
سەلیم علی عمر وەرمێلی
محەمەد نوری عەبدی
ئەسعەد حامد محەمەد

پێداچوون

لیژنەیەک ژ رێڤەبەریا گشتی یا پەروەردا پارێزگەها دهوکێ

چاپا هەشتێ ٢٧١٥ کوردی ٢٠١٥ زایینی ١٤٣٦ مشەختی

ئەردی دچوو.... ئێدی خەمو خیالا گرتبوو نەدزانی دێ چکەت. بۆ خۆ دگۆت: چ بکەم؟

ئاڤا گۆلێ یا کێمدبیت بێهنا گەنی یا ژێ دهێت، بالندان هەمییان ئەڤ جهەییێ هێلای، هەردوو کۆترێن هەڤالێن من ژی چوون ئەز بتنێ مام، ئەز دترسم دڕندەک من بخۆت...!

دڤان هزراندابوو، وێ هند دیت لەگلەگەك ب تەنشت وێ ڤە روونشت هێدێ لاقێن خۆ بۆ ڤی رەخیو وی رەخی قوتان. بێهنا گۆلاێ ئاڤێ گەلەک یا نەخۆشبوو.

پرسیار ژ وەردەکێ کر:

تو چەوا خۆ ل ڤێرە دگری؟ دووپەڕێن مەزن ب تەڤە نینن؟

هەڤالێ لەگلەگ تو راست دبێژی، لێ تەمبەلییێ ئەزیا گرتیم.

لەگلەگەی گۆت:

هەکە تۆ هەر هۆسا بمینی تو دێ ژتێهن وبرسێ مری.

وەردەکێ گۆت:

لەگلەگەیدلسۆز، تۆ رێکەکێ یان چارەکێ بۆمن ببینە دا خۆ پێ قورتال بکەم دێ سۆپاسیا تەکەم.

لەگلەگێ گۆتێ:

مەزنان یا گۆتی (پرسیارکەربە دا تۆ زانا بی) ئەز دێ رێکەکێ بۆ تە بینم هەکە تۆ ب ئاخفتنا من بکەی هەندی هەیی دێ ژڤێ بەلنگازییێ قۆرتال بی.

وەردەكیێ ب لەقەلۆق خۆ گەهاندە دەڤ لەگلەگەی و چاڤەڕیێ بوو.... لەگلەگەی ستوییێ خۆ باداو بەریێ خۆدا لایەكیو گۆت:

تۆ بۆ خۆ مفاییێ ژ ڤیێ ئاڤا كێم وەربگرە.... هەمی رۆژا سپێدیێ وئێڤاری هەڕە سەر ویێ بلنداهیاهە پەڕێن خۆ قژبكە و بفرە سەر ئاڤیێ....

نەترسە سینگیێ تە ناشكێت، دیێ پەڕێن تە ب هێز كەڤنودیێ چەوریێ ژ گوشتیێ لەشیێ تە كێم بیت.

وەردەكیێ گەلەك سوپاسیا لەگلەگەی كرو هەر ل وی دەمی سەركەفتە سەر ویێ بلنداهییێ دا خۆ تاقیبكەت:

ئەو یاری ل دەڤ ویێ گەلەك خۆشبوو بەردەوامی مەشقو راهێنان دكرن.... د ماوەكیێ كورتدا شیا پەڕێن خۆ بۆ فڕینا دوور بكار بینیت.ب ڤی رەنگی هەر جهەكیێ ویێ ڤیابا دچوویێ ، ژ تێهنیاتییێ و برساتییێ و گەرماتیێی قورتالبوو، لیێ جارو باران قەستا واریێ خۆییێ كەڤن دكر بۆ سەرەدانیێ ژبیر نەدكر.

پرسیارو هەڤپەیڤین

١. بۆچی جووتیێ كۆترو وەردەكان هەڤالا خۆ بجە هێلا ؟

٢. لەگلەگەی چ گۆتە وەردەكیێ؟

٣. وەردەكیێ رۆژانە چ دكر؟

چالاکی (١)

مامۆستایێ هێژا/ پۆلا خۆ بکە دوو گرۆپ، ڤێ کێشێ دانە بەر سینگێ هەردوو گرۆپان، بلا دانوستاندنێ ل سەر بکەن:

هەکە ئەم تووشی ئاریشەکێ ببین چەوا دێ شێین خۆ ژ ڤێ ئاریشێ رزگار کەین.

چالاکی (٢)

١. ناڤێ سێ باڵندان بنڤیسە نەشێن بفڕن.

١. .... ٢. .... ٣. ....

٢. ناڤێ سێ باڵندان بنڤیسە کو ل سەرلێڤێن رووباران و دەریایان دژین.

١. .... ٢. .... ٣. ....

چالاکی (٣)

خویندکارێ خۆشتڤی: پەیڤێن

بلەز،ل سەر، هاڤین

دبێژنێ (هەڤالکار) چونکی چەوایی یان جهی (شوێنی) یان دەمێ (کاتێ) روودانا کاری دیار دکەن.

تو ژی سێ پەیڤان ژ ڤی جۆری بینە:

١. ....

٢. ....

٣. ....

سەرهاتییا مشکان

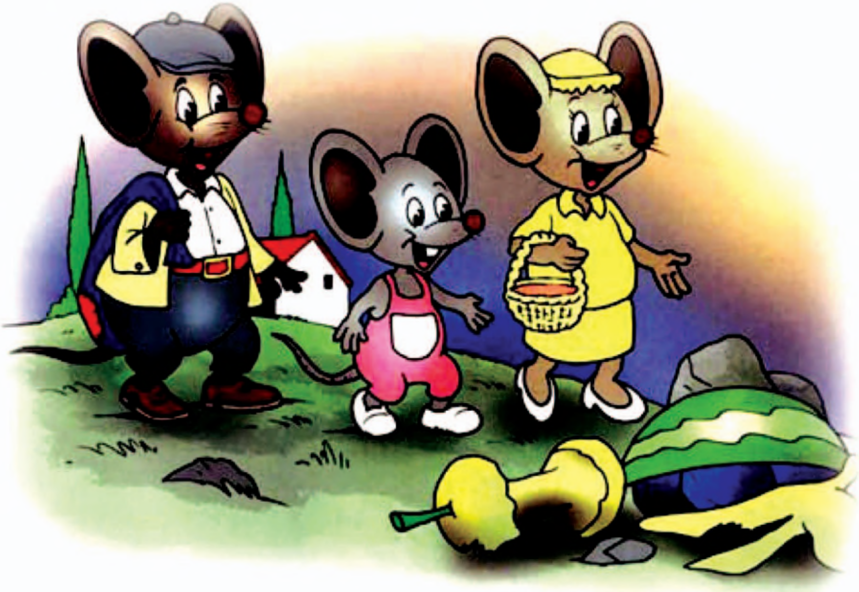

چەند مشکان کۆمبوونەك گرێدا بۆ هندێ دا نەخشەکی دانن خۆ پێ ژ دەستێ پشیکێ رزگار بکەن. هەر ئێکی بیرو رایەک گۆت. مشکەکێ گەنجو خوین گەرم پێشنیازەک کرو گۆت:

هەکە ئەم زەنگلەکێ ب ملێ پشیکێڤە بکەین دێ رزگاربین. هەمییان گۆت: چەوا ؟

ئینا مشکێ خودانێ پێشنیازێ گۆت: دەمێ پشیك خۆ دبزڤینیت کو دێ هێتە مە دێ زەنگلا وێ هژییێتو دێ دەنگ ژێ هێتو دێ مەگوهـ لێ بیت، هینگێ دێ خۆ ڤەشێرینو خۆ رزگار کەین.

هەمییان پێکڤە کرە ویسەو ویسو ژ خۆشیاندا خۆ هەلاڤێتو کرە شەهیانەو زەماوەند.

پیرە مشکەک ل وێرێ بوو یێ بێدەنگ بوو، گۆتی:

راوەستن! ئەڤ پێشنیازە گەلەکا جوانە ، ئەگەر ئەم وە بکەین دێ ژ پشیکێ رزگار بین، لێ کی دێ زەنگلێ ب ملێ پشیکێڤە کەت؟

مشک هەمی ب جارەکێ گوهشینو بێدەنگ بوون.

راهێنان

١. بۆچی مشکان کۆمبوون گرێدا؟

٢. مشك ژ چ دترسن؟

٣. مشکان بڕیارا چ دا؟

٤. پیرە مشکی چ گۆت؟

چالاکی (١)

شێر، پڵنك ← ب هێزترە

شێر ژ پڵنگی ب هێزترە

تۆژی ئەڤێن خارێ وەکی نموونا سەری لێبکە:

ئازاد، نەوزاد ← زیرەک ....

مەتین، سەفین ← بلند ....

هەولێر، دهۆك ← مەزن ....

هاڤین، بەهار ← گەرم ....

چالاکی (٢)

١. کیژ ڤان گیانەوەران بۆ سواربوونێ بکاردهێت ؟

هەسپ، چێل، مشک

٢. سە پەزی ژ .... دپارێزیت.

مرۆڤی ،رووڤی، گورگی

٣. کیژ ژڤان گیانەوەران شیردەرە ؟

کەو، پەز، قاز

٤. کیژ ژڤان گیانەوەران نافڕیت؟

کۆتر، پشیک، قەل

چالاکی (٣)

دێ نڤیسیت، دێ خۆم، کەڤت،دهات ، نڤستبوو

ئەڤێن سەری دبێژنێ (کار، چنکی کردارەکی ددنە پال کەسەکی یان تشتەکی ل وەختەکێ دیار کری).

توژی پێنج کاران ژڤی جۆری بنڤیسە.

١. ....

٢. ....

٣. ....

٤. ....

٥. ....

شاهەنگ

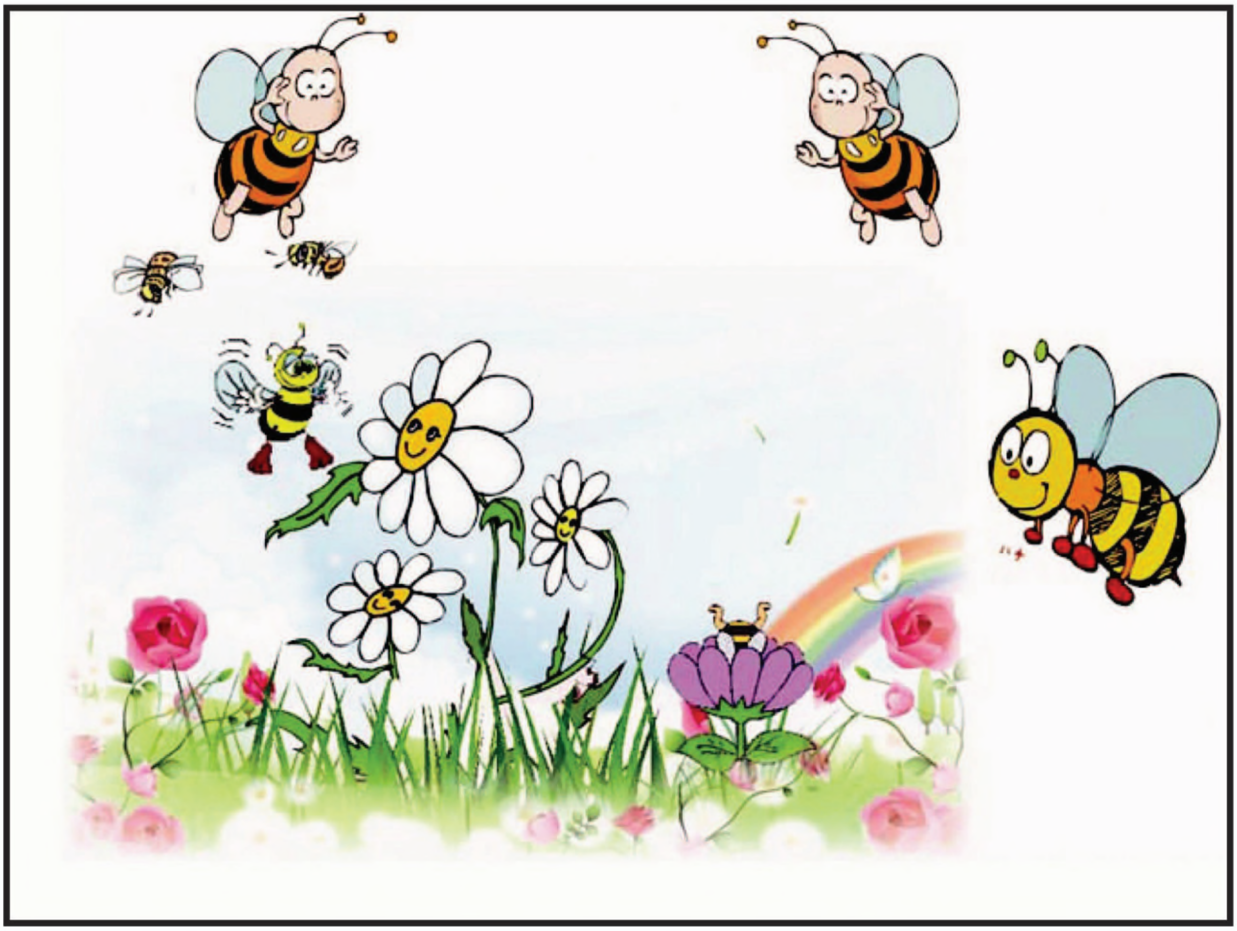

هەنگەکا جوان هەمی رۆژان دهاتە سەر گولێن باغچێ مالا کاروانی، ژڤێ گولێ دفڕی دچوو سەر گولا دی.

کاروان: رۆژباش ئەی هەنگا جوان، ئەز تەدبینم ب درێژییا رۆژێ تو بۆ خۆ یارییان دکەیو ژڤێ گولێ دفڕییە سەر گولا دی بێی کۆ هزرا خۆ بکەی دکارو وانەو پێدڤیێن دیدا .... ئەی هەنگ تو چەندا بەختەوەری ، خۆزی من ژی وەکی تە بۆ خۆ یاری کربانەو بۆراندبا.

هەنگ: کاروان، وە نینە وەك تو هزردکەی، ئەز یارییان ناکەم، ئەز ژڤیێ گولێ دفرِمە سەر گولا دی دا ب ئەرکێ خۆ رابمو کارەکێ ب مفا بکەم، پشتی هینگێ ئەز دشێم یارییان بکەمو بگەرِییێم.

کاروان: ئەو کارێ ب مفاچییە کو ب درێژییا رۆژێ تویا پێڤە مژویلی و ناهێلیت تو هزرا خۆ د ڤەحەویانێدا بکەی؟

هەنگ : ئەز شیراڤا گولان دمێژم و هنگڤینی ژێ چێدکەم هەکە ئەز نهو ڤی کاری نەکەم گول دێ مرن و هشکبن، ئەڤ درامەتێ ب نرخ دێ ژ دەستێن من چیتو ئەز هینگێ نەشێم خوارنێ کۆمکەم ، ل زڤستانێ دێ ژبرساندا مرم، ئەز ب شانازیڤە خوارنێ بۆ خۆو کەسانێن دی کۆم دکەم، وەسا دیارە کاروان تۆ نزانی ئەز وی هنگڤینی چێدکەم کو خوارنەکا وەسایە گەرمیێ و ساخلەمیێ دئێخیتە بەر دەستێ هەوە هەمییان ب مەزنو بچووکڤە، هەروەسا هنگڤینێ من دەرمانە ژی بۆ نەخۆشییان.

کاروان: ئەڤە ئەرکەکێ مەزنەو جهێ سوپاسیێو شانازییێیە، لێ تو نابێژییە من ئەی هەنگا جوان تو ل کیڤە دژی؟

هەنگ: ئەز ژشەمایێ شانان بۆ خۆ چێدکەم، ئەڤە ماڵەو کارگەهە ژی بۆ چێکرنا هنگڤینی.

کاروان: هەر سەرکەڤتی بی ئەی هەنگا پرِ بزاڤ، ئەز ژی ژ نهو پێڤە دکارو فرمانو بەرهەڤکرنا وانەیاندا دێ یێ دلسۆزو نیشتمانپەروەربمو، دێ تە بۆ خۆ کەمە نموونە.

دانوستاندن‌و راهێنان

١. دەمێ کاروانی دیتی هەنگ ژ ڤێ گولێ دفڕیتە سەر گولا دی چ هزرکر؟

٢. ئەو هیڤیا کاروانی هەر وەکی خۆ ماڤە؟ بۆچی؟

٣. هنگڤینی چ مفا هەیە؟

٤. کاروانی چەوا خاترا خو ژ هەنگێ خواست؟ ئەرێ تۆ دشێیێ ب شێوەیەکێ دی خاترا خو ژێ بخوازی؟ بۆ مە بەحس بکە.

چالاکی (١)

ڤان ڤالاهییێن ل خوارێ ب ڤان پەیڤان پڕ بکە:

(خۆش- بلەز- پار-ل سەر- بەهاران)

١. کانی ل .... دزێن.

٢. ئازاد .... هات.

٣. کەوێ من .... دخوینیت.

٤. ئەز .... ل هەولێرێ بووم.

٥. ئەم .... بانی نڤستین.

دبێژنە ڤان پەیڤان (خۆش، بلەز، پار،ل سەر، بەهاران) هەڤاڵکار

وەلاتێ کوردا

وەلاتێ کوردا تەڤ خێرو بێرە
هەمی مادەنو تەڤ زیڤو زێڕە
لێ چبکەم ئیرۆ مایە ژ خەلکێرا
وەلاتێ کوردا هەمی چیمەنە
عەگیدو شێرو پلێنگ لێ هەنە
هەمی هەڤالو پسمامێ مەنە
دوژمن ئەم کوشتن ئاڤێتن چەمان
سەردارو زانا دناڤ مە نەمان
کۆما میللەتان هاوارو ئامان
کۆما میللەتان ما قەی تو کەڕی
چاڤێ تە بڕژن تو ل مەنا نەڕی
یاخۆد دوژمنی تۆ ژمە ناگەڕی

(جگەرخوێن)

ل سالا ١٩٠٣ال گوندێ حەسارێ بوویە و
ل سالا ١٩٨٤ال ستوکهولم چوویە بەردلوڤانییا
خودێ و ل قامشلو هاتییە ڤەشارتن

پەشێمانی

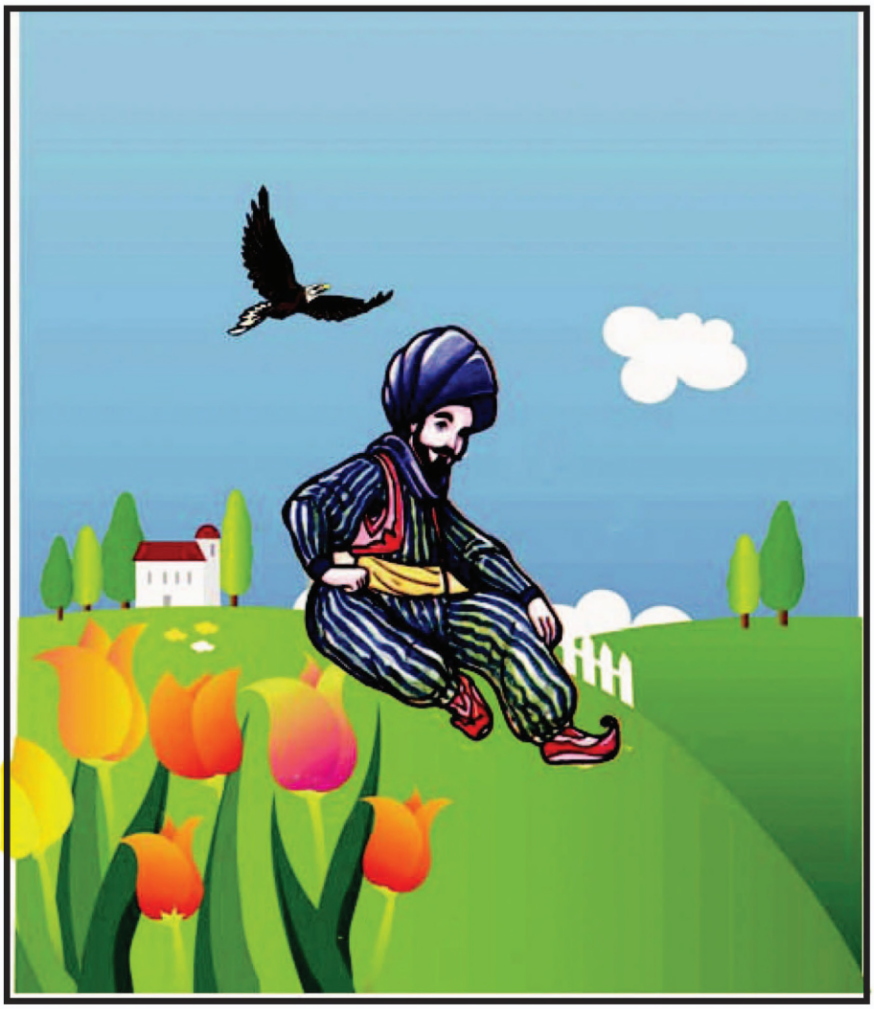

سەندیباد ، ئێکـ بوو ژ شاهێن کەڤنێن رۆژهەلاتی.

شاهینەکا ئێکجار هشیارو زیرەكو چالاك هەبوو، هەمی دەما ل سەر ملێن وی بوو. یانژی ل سەرسەرێ وی دفڕی. گەلەك حەز ژێ دکر نەدڤیا ژوێ دوور کەڤێت. وەسا رێکەڤت سەندیبادو وەزیرو دەستەکا وی پێکڤە چوونە نێچیرا.. مامزان. مامزەك کەڤتە دناڤ نێچیرڤاناندا.

شاهـ سەندیبادی هەوارکر:

نەهێلن دەرباز بیت! هەر کەسێ ژ رەخێ وی ڤە دەرکەڤت ئەز دێ فەرمانا کوشتنا وی دەم!

شاهـ سەندیباد هێشتا ئاخافتنا خۆ تەمام نەکربوو. مامزێ خۆد سەر سەرێ وی راهاڤێتو، بێی ئەو پێ بزانیت!

وەزیر بلەز هاتە دەڤ شاهیو گۆتیێ:

قوربان مامز د سەر سەرێ تەڕابۆی و دەرباز بوو! نهۆ چ بکەین؟

شاهـ ئێکسەر دئاخفتنا وەزیری گەهشت،

سواری هەسپێ خۆ بوو. گازی وان کرو گۆت:

ئەز دێ ل دووڤ مامزێ دا چم، هەتا ئەز وێ نەگرم نازڤڕم!

ئەڤە گۆتول دووڤ چوو شاهینی ژی دادووڤ ب شاپەڕێن خۆڤە خۆ گەهاندێ.

ب دوو هەڵمەتان هەردوو چاڤێن مامزێ کۆرەکرن.

شاهـ گەهشتە سەرو سەرێ وێ بڕی کەلەخێ وێ دانا سەر پشتا هەسپێ خۆ. گەلەکـ وەستیا، داکۆ بێنا خو ڤەدەت ل بن دارەکا مەزن روونشت، دیت دلوپەکا ئاڤێ دلۆپ دلۆپ یادکەڤیتە سەر ئەردی!

سەندیبادی ژی ئەو کاسکا زێڕی ئەوا بۆ شاهینێ خۆ چێکری بۆ ئاڤ ڤەخوارنێ، دانا بن دلوپا ئاڤێ، هەتا تژی بووی، نێزیکی دەڤێ خۆ کر دا

ڤەخۆت بەلێ شاهینی پەڕێ خۆ لێداوئاڤ رشتە سەر ئەردی!!

شاهـ تێکنەچوو ب دلۆڤانیڤە گۆتیێ:

- تۆژی تێهنی!؟ پیچەکێ خۆ بگرە!

جارەکا دی کاسکا خۆ دانا بن دلۆپا ئاڤێ، هەتا جارەکا دی تژی بووی بر دانا بەر نکلێ شاهینیو گۆتێ:

جارا ئێکێ تو ڤەخۆ پاشی ئەز.

دیسان جارەکا دی پەڕێ خۆ لێداو رشتە سەر ئەردی!

شاهـ سەندیبادی گۆت: (بێگومان دڤێت جارا ئێکێ هەسپ ئاڤێ ڤە خۆت)!

جاراسێیێ ژی شاهینی پەڕێ خۆ ل کاسکا ئاڤێ داو رشتە سەر ئەردی، نەهێلا هەسپ ژی ئاڤێ ڤەخۆت، ژبەر هندێ شاهـ سەندیباد سلبوو.

ئێکسەر ب شیرێ خۆ هەردوو چەنگێن شاهینێ خۆ بڕینو خوین ژێ هات. شاهینێ وی ب چەنگێن بڕی ڤە ب چاڤێن تژی خەمو کۆڤان بەرێ خۆدا شاهیو چوو سەرداریێ.. شاهـ تێگەهشت، وی بەرێ خو سەر ئەفراز کر! مارەکێ مەزن دیت، بۆ وی دیار بوو کۆ ئەو دلۆپا ئاڤێ نەبوو بەلکی ژەهرا ماری بوو!

وی وەختی شاهینێ خۆ دا بەر سینگێ خۆ ب خەمو کۆڤان وپەشێمانی گازی کرو گۆت:

باڵندێ دلۆڤانو وەفادارێ من، تە ئەم هەرسێ ژ ژەهرا ماری رزگار کرین، لێ ژبیرا من ناچیت کو من خرابییەکا ئێکجار مەزن د گەل تەکر!

گەهشتە ناڤ کۆشکا شاهی، شاهینێ وی ل دوماهی هەناسەمر !

شاهی هەر دگۆت:

مخابن، پەشێمانی مفای نادەت.

راهێنان (١)

بەرسڤا ڤان پرسیاران بدە:

١. سەندیباد کی بوو؟

٢. شاهـ سەندیبادی ل وەختێ نێچیرا مامزا چ فەرمان دا ؟

٣. بۆچی شاهینی چەند جاران ب پەرێن خۆ ئاڤ رشت؟

راهێنان (٢)

ڤان ڤالاهییان پڕ بکە :

١. شاهـ سەندیباد شاهینەکێ.............. هەبوو.

٢. شاهینی ب دوو هەڵمەتا .... کۆرەکر.

٣. شاهی ب شیرێ خو هەردوو چەنگێن .... کر.

چالاکی (١)

تو دشێی چیڕۆکەکا وەکی ڤێ چیڕۆکێ بنڤیسی:

چالاکی (٢)

پەندەکا کوردی ل سەر پەشێمانیێ بنڤیسە :

واتایا پەیڤان

پەیڤ		واتا
شاهین	:	باڵندەکێ گوشت خۆرە ژ بازی مەزنترە:
مامز	:	ئاسک، غەزال
شا	:	شاهـ ، مەلیك
نکل	:	دم ، دەنوکـ
هەڵمەت	:	هێرش

کۆمارا کوردستانێ ل مەهاباد

مەهاباد ئێکە ژ باژێڕێن جوانو دلڤەکەرو قەشەنگو خۆشتڤی ل کوردستانێ، ئەو باژێڕە ئەوێ دکەڤیتە دەڤەرا (موکریان) ل رۆژهەلاتا کوردستانێ.

مەهابادێ جهەکێ تایبەت د دلو دەروونێ مە کوردا ندا هەیە، چونکی ل سەردەمەکی ئێکەمین پایتەختێ کۆمارا کوردستانێ بوویە، ئەو کۆمارە ل دەستپێکا ساڵا (١٩٤٦)ی زایینی هاتییە دامەزراندن، ئەنجامێ کۆمبوونەکا جەماوەری زێدە تر ژ (بیست) هەزار کەسان ل گۆڕەپانا (چارچرا) ل باژێڕێ مەهابادێ هاتە راگەهاندنو، پێشەوا قازی محەمەد هاتە هەڵبژارتن بۆ سەرۆکێ ڤێ کۆمارێ.

پێشەوا قازی محەمەد ل جهەکێ بلندو تایبەت،کو بۆ ڤێ هەلکەڤتێ هاتبوو چێکرن ل بەرامبەری جەماوەری راوەستیاو گۆت:

ئەڤرۆ گەلێ کوردشیا کۆمارا خۆ پێکبینیتو ب ناڤێ گەلەکێ سەربەخۆ لسەر ئاخا خۆ ب ئازادی بژیت.

پشتی هینگێ قازی محەمەد ب سەرۆک هاتە هەلبژارتن، ئەو ژی کەڤتە پرسیار پێ کرنێ داکو ئەنجومەنێ وەزیران کو ژسێزدە وەزیران پێکبینیت.

پشتی پێکهاتنا ئەنجومەنێ وەزیران قازی محەمەدێ سەرۆک کۆمار ل بەرامبەر ئەنجومەنێ وەزیران سویندا یاسایی خارو گۆت:

(سوێند دەخۆم بە خوا و قورئانی پیرۆز ، بەنیشتمانی شەڕافەتی قەومی کورد و بەئاڵای پڕ ئیفتخاری کورد ، تا دوا هەناسەی ژیانم ودوا تنۆکی خوێنم بەگیان وبەماڵ لە ڕێگەی مانەوەی کورد و بەرزکردنەوەی ئەم ئاڵایە، کەمایەی شانازی هەموو کوردێکە، کۆشش بکەم و دوا نەکەوم......)

کۆمارا مەهاباد گرنگییەکا زۆر د بوارێ پەروەردیێو فێرکرنێو رەوشەنبیرییێدا هەبوو. ل ماوێ کێمتر ژ ساڵەکێ چەندین رۆژنامەو گۆڤارێن کوردی دەرچوون.

هەژی گۆتنێیە هەر ل سەردەمێ ڤێ کۆمارێ ئێکەمین گوڤارا زارۆکان ب ناڤێ (گڕو گاڵی منداڵانی کورد) دەرچوو سێ ژمارە ژێ هاتنە بەلاڤەکرن.

پێدڤییە ئەڤێژی بێژین، کومارا مەهاباد ژبلی خەباتکەرێن کوردستانا رۆژهەلات چەندین کەسایەتیێن دلسۆزو خەباتکەرێن کورد ژ کوردستانا عیراقێ ژی پشکداری تێدا کرییە، رۆڵەکێ روون‌و ئاشکرا تێدا دیتییە، ئێك ژ وان (بارزانیێ نەمر) بوو، ل وێرێ ب پلا ژەنەراڵێی هاتبوو خەلاتکرن ب ژەنەراڵێ کۆمارا کوردستانێ.

مخابن دوژمنێن کوردان شیان وێ کومارا ساڤا ژ ناڤ ببەن، ب راستی ببووجهێ شانازی‌و هیڤی‌و ئومێدا هەمی کوردەکێ دلسۆز، پێشەوا قازی محەمەد وەکی قارەمانەکێ بێ وێنە لبەر وەریسێ سێدارەدانێ ل بەرامبەر جەلادان راوەستیا، نەدهێلا چاڤێن وی گرێدەن، بەلێ ب وی پەڕێ قارەمانییێ‌و شۆڕشگێرییێ گۆت:

(من شەرمەندەنیم لەئاست نەتەوە و نیشتمانی خۆشە ویستم چاوم ببەستن ، من دەمەوێ لە ئاخرین دەقیقەی ژیانم بە سەربەرزییەوە لەنیشتمانی جوان و خۆشەویستم بڕوانم ، من کوڕی راستی نەتەوەکەم بووم ، بژی نەتەوەی کورد ، بژی رزگاری کوردستان).

راهێنان (١)

بەرسڤا ڤان پرسیاران بدە:

١. ژبەرچی باژێرێ مەهاباد جهەکێ تایبەت هەیە د دل و دەروونێ مەدا؟

٢. ئەو سویندا قازی محەمەدی ل بەرامبەری ئەنجومەنێ وەزیران خاری چ بوو؟

٣. ل کۆمارا مەهاباد ئەو کەسێ پلا ژەنەراڵیێ وەرگرتی کی بوو؟

٤. دوماهیك ژیانا قازی محەمەدی ب چ شێوەکی بوو؟

راهێنان (٢)

راستی وخەلەتیا ڤان رستان نیشابدە ب نڤیسینا ژمارا رستەییَ ل خانا (رِ)و (خ):

١. کۆمارا مەهاباد ل سالاَ ١٩٤٧ز هاتە دامەزراندن.

٢. بارزانییَ نەمر رۆڵەکیَ گرنگ هەبوو دکۆمارا مەهابادێدا.

٣. گرِوگالیَ مندالاَنی کورد ئێکەم کوڤارا زارۆکێن کورد بوو.

٤. ئەنجومەنیَ وەزیرێن کۆمارا مەهاباد ژ سیێزدە وەزیران پیێکهاتبوو.

٥. کۆمارا مەهاباد ل کوردستانا عیراقیَ هاتبوو دامەزراندن.

ر	خ

چالاکی (١)

مامۆستایێ هێژا/

ب کورتی بەحسێ سێ شۆڕەشێن کوردی بۆ قوتابییێن خۆ بکە:

١. شۆڕشا شێخ مەحموود.

٢. شۆڕەشا شێخ سەعیدێ پیران.

٣. شۆڕەشا سمکۆییێ شکاک.

چالاکی (٢)

ب چەند ڕێزەکان دناڤ دەفتەرا خۆدا ل سەر ئێک ژڤان بنڤیسە:

باژێڕێ مەهاباد، قازی محەمەد، گۆڕەپانا چارچرا، گۆڤارا (گڕوگاڵی منداڵانی کورد).

باغێ گشتی

رۆژەکێ ژ رۆژێن بهارێ کۆما گەڕیانان ل قوتابخانێ هەوالا گەڕیانەکێ بەلاڤەکر، چ پێدڤێ بوو بۆ ڤێ گەڕیانێ وەکی خوارنێ‌و تشتان بەرهەڤکر، درۆژا دیارکریدا ب ترۆمبێلان بەرەڤ باغێ گشتی کەڤتنە رێ، هەکۆ گەهشتینێ قوتابی هاتنە خوارێ‌و، دناڤ باغیدا بەلاڤەبوون‌و، ب دیمەنێ کەسکێ ئەردی‌و بەلگێن جوانێن دارا دلخۆشبوون‌و، دەست ب دانوستاندنێ کر ل گەل جووتیاران دەربارەی کاروبارێ چاندنێ.

پشتی هینگێ دیسان دەست ب بوراندنێ و یاریکرنێ کر، هۆزان ژی چوو لایێ ڤافکێن گولان، گولێن جوان ب بەرچاڤێن وێ کەڤتن،

بشکوژکێن وان چ نەمایە دێ گەشبن، دڤی دەمیدا، نێرینەکا هوور ل گولان کر، چەند کرمێن کەسك دیتن کو بشکوژکێن وان خواربوون. بیرا وێ هات کۆ دوانەیا زانستێن ژیانێدا یا خواندی کو رووەکی‌و گولان ژی دوژمنێن خۆ هەنە وەك وان کرمێن کۆ بەلگێن هوورو بشکوژکێن نازک دخۆن وناهێلن مەزنبن.

دڤی دەمیدا کۆ هۆزانێ هزراڤانە دکر، برایێ وێ یێ مژویل بوو کۆ ب مەقەسێ دەستکەکێ گولان بکەت، لێ هۆزان زوو گەهشتی‌و نەهێلا بکەت‌و گۆتێ: ئەڤ گولێن ل ناڤ باغێ گشتی یێن کەسەکی تنێ نینن، بەلکۆ هەمی کەس ب بێهنا وان دلشاد دبن‌و دیمەنێ باژێڕی پێ جوان دبیت و بێهنا خۆش دناڤ باژێڕیدا بەلاڤە دکەت‌و، ژیانا هەنگی‌و چێکرنا هنگڤینی ژی یا گرێدایە ب هەبوونا گولانڤە.

برایێ وێ پەشێمان بوو، داخوازییا لێبۆرینێ ژێ کرو سۆزداییێ کۆ جارەکا دی دەستێ خۆ نەکەتە گولان و ژێ ڤە نەکەت، ل دوماهییێ قوتابییان فراڤین خوارو هەتا نێزیکی ئێڤاری ب یاری‌و تڕانان دەمێ خۆ بۆراند ، پشتی بۆراندنا رۆژەکا شادو خۆش بەری رۆژ ئاڤابیت ب ترومبێلێن خۆ ڤەگەڕیانەڤە.

راهێنان (١)

١. ئەرێ تە باغێ گشتێ ل دهۆکێ دیتییە؟ بەحسێ وی بکە.

٢. تە باغێ گشتییێ کیژ باژێڕی دیتییە؟

٣. چەوا چاڤدێرییا بشکوژان دێ کەی هەتا گەش دبن ودبنە گولێن رەنگین؟

٤. ئەگەر تە کرمەك ب چەقێ دار گولەکێڤە دیت دێ چ کەی؟

راهێنان (٢)

ڤان ڤالاهییان پڕ بکە:

دڤی دەمیدا کو هوزانێ .... هوور ل گولاکر، چەند .... کەسك دیتن کۆ .... وان خواربوون، بیرا وێ هات کۆ دوانا .... ژیانێدا یا خواندی کۆ .... و .... ژی دوژمنێن خۆ هەنە.

واتایا پەیڤان

پەیڤ	واتا
هەواڵ	دەنگوباس
نێرینەکا هوور	سەحکرنەکا هویر
هەنگ	مێشا هەنگڤینی
چاڤدێری	سەخبێری

خوارنا مفادار

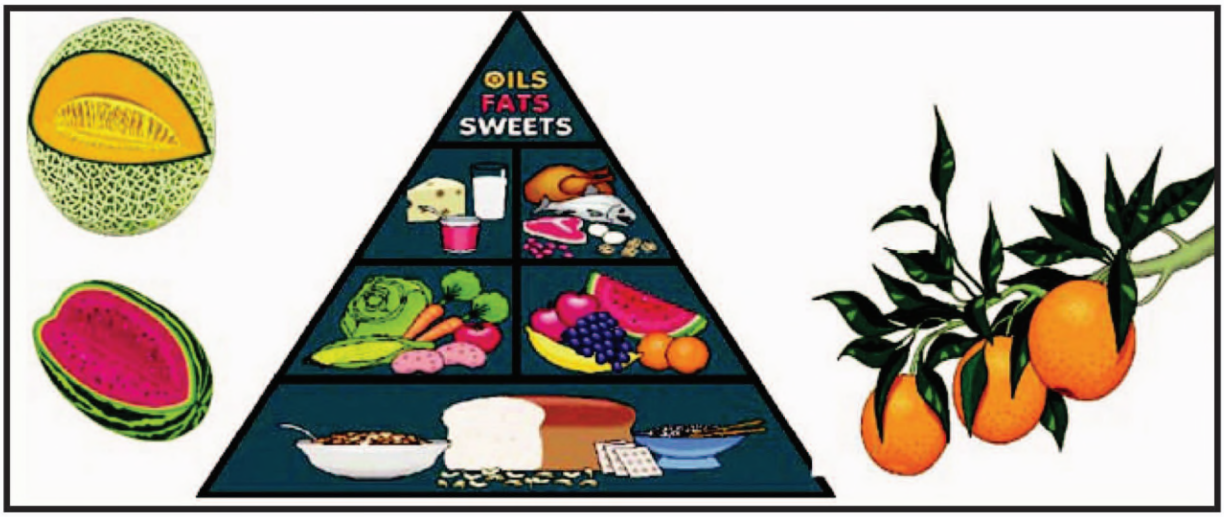

مامۆستا: کچ‌و کوڕێن من یێن خۆشتڤی، کی دزانیت خوارنا مفادار مفایێ وێ بۆ مرۆڤی چییه؟

ئاڤان: مامۆستایێ هێژا خوارنا مفادارهۆکارەکێ گرنگ هەیە بۆ لەشێ مرۆڤی، بۆ مەزنبوونێ، ب تایبەت بۆ زارۆك‌و بچووکان.

مامۆستا کیژ جۆرێن خوارنێ ب مفانه بۆ زارۆکان؟

سامان: ئەو خوارنێن کۆ پرۆتین دناڤدا هەی وەکی گۆشتێ ماسییێ.

ڕەوان: مامۆستا، ژبلی ڤان شیرو ماست‌و هێک و نیسک و نۆک و هندەک جۆرێن کەسکاتییان پروتینێ دناڤدا هەی.

مامۆستا: ئافەرین بۆ هەوە کوڕو کچێن من یێن خۆشتڤی، دا ئەز ژی هندەك پێزانینێن دی دەربارێ خوارنا ب مفا بدەمە هەوە.

لەشێ مرۆڤی پێدڤیێ گەلەک جۆرێن کانزایان هەیە کۆ ل ناڤ سپیاتی و کەسکاتیاندا هەیە وەکی کانزایێن کالسیوم و پۆتاسیوم و فوسفات و کلۆریدو گەلەکێن دن .

هەروەسا کوڕوکچێن من، ڤیتامین ژی بۆ لەشێ مرۆڤی مفادارن.

چیاڤان: مامۆستاییێ هێژا، دێ چەوا ڤیتامین ب دەست مە کەڤن؟

مامۆستا: ڤیتامین دناڤ فێقی و کەسکاتیاندا هەنە.

قوتابییان: مامۆستاییێ هێژا ئەم پڕ ژ دل سۆپاسیا تە دکەین بۆ ڤان زانیارییێن پڕ بها تەداینەمە دەربارێ خوارنا ب مفا.

راهێنان (١)

خویندکارێن خۆشتڤی:

خوارنێن ب مفا بۆ گەشەکرن و مەزنبوونا لەشێ مرۆڤی و پاراستن ژ نەخۆشییان ئەڤەنە:

١. پرۆتین د .... دا هەیە.

٢. ڤیتامین د .... دا هەنە.

٣. کانزایێن وەک ....

چالاکی (١)

بەرو ڤاژیا ڤان پەیڤێن ل خوارێ ددەفتەرا خۆدا بنڤیسە:

ب مفا × بێ مفا

ب شیان × ....

ب هێز × ....

ب بایەخ × ....

ب دەنگ × ....

چالاکی (٢)

ئـ- هات

ب- هاتەڤە

توژی ڤـان پەیڤێن ل خوارێ وەکـ نموونا ل سەری لێبکە:

١. چوو ....

٢. خوار ....

٣. نڤیسی ....

٤. کڕی ....

٥. خواند ....

ئەنفال

ژبەر هندێ کۆ زێدەتر ب کارەساتێن مللەتێ خۆ ئاگەهداربین چ جاران و چ جاران ئەو قوربانییێن بێ گونەهـ ژبیر نەکەینو هەردەم ل بیرامەبن، سەرهاتییا وێ تاوانا مەزن بۆ هەوە دێ بێژم. کو دەرحەق خەلكو ئاخو ژینگەها کوردستانا مەهاتییەکرن.

هەکە ئەم لاپەڕێن مێژوویا جیهانێ ڤەدەینەڤە چ جاران تاوانا هندە مەزن یا بێ وێنە نەهاتییەکرن کو بۆ کوشتنو قڕکرنا بێ جوداهی د ناڤبەرا ساڤاو زاڕۆكو لاووپیرو زەلامو ژناندا ، دەستێ وێرانکرنێو سۆتنێ ژ هیچ کەسەکیو هیچ لایەکی نەهاتییە قەدەغەکرن.

ئەم دزانین ئەڤ تاوانا کێم وێنە ل ژیانو ژینگەها ڤی وەلاتی هاتییەکرن..!! چونکی تاوانا مە ئەڤە بوو کۆ ئەم کوردینو ئاخامە کوردستانە.

راهێنان

بەرسڤا ڤان پرسیاران بدە:

١. بۆچی ئەم بەحسێ ئەنفالێ دکەین؟

٢. ئەنفال بەرامبەر کی هاتییە کرن؟

٣. تۆ ناڤێ وەڵاتەکی یان نەتەوەکی دزانی کو ئەنفال کربن؟

چالاکی (١)

ل ماڵ پرسیار بکە بلا ئێك سەر هاتییەکێ ژ ئەنفالێ بۆ تە بێژیت.

چالاکی (٢)

ب خەتەکێ جوان ڤی ڕێزا هـۆزانێ د ناڤ دەفتەرا خۆدا بنڤیسە:

دەستی دوژمن پڕ لە تـاوان
ئەم وڵاتەی کردە گۆڕی کۆمەڵان.

پەیڤە یاری

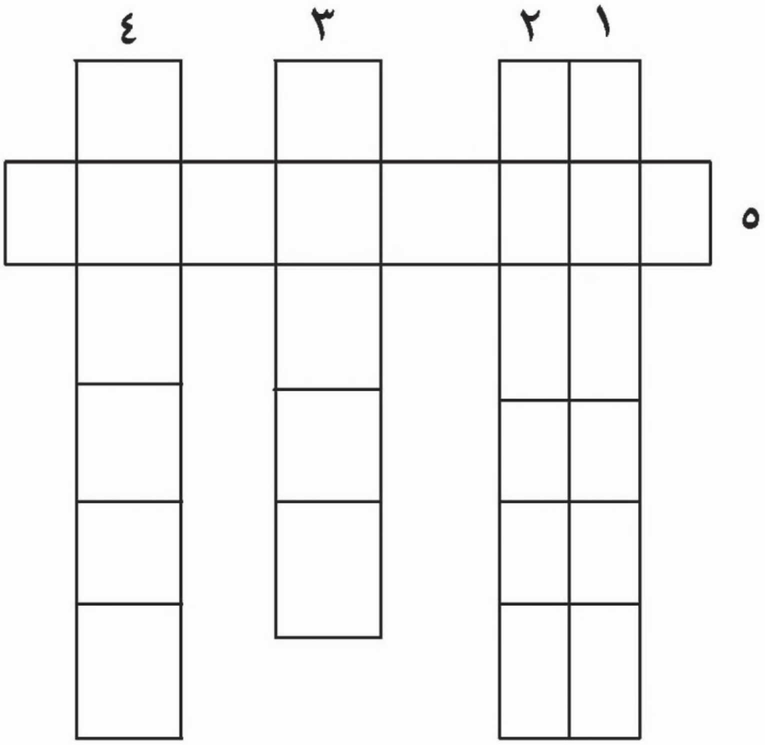

١. ئەنفال.
٢. قڕکرن.
٣. شەهید.
٤. ئاوارە.
٥. مەرگەسات.

واتایا پەیڤان

پەیڤ		واتا
قڕکرن	:	نەهێلان، ژناڤبرن، براندن
ئاوارە	:	دەربەدەر

نڤاندنا سێویێ پاشباڤی

سەبری بۆتانی

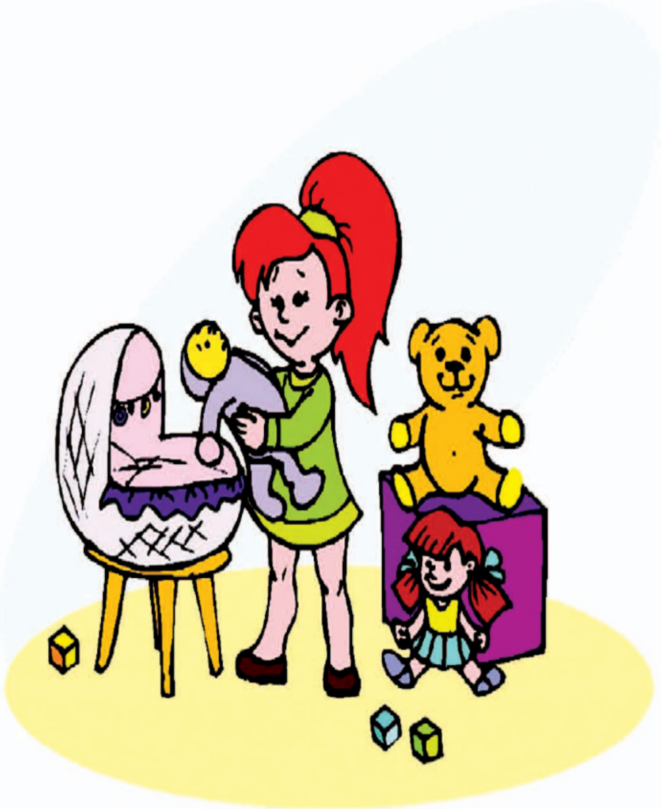

بنڤە بنڤە چاڤێ منی
سبەمێری ب ماڵو ژنی
خودان دۆزەک پڕ مەزنی
بنڤە بنڤە کریڤ لۆلۆ

بنڤە داتۆ زوو مەزن بی
تۆ دارکا تێر پەلچم بی
تۆ سهکا سەرێ من بی
بنڤە بنڤە کریڤ لۆلۆ

دادێ دادێ ل من خوەش تێ
شەڤاڕەش چوو تاڤا گەش تێ
ل دوژمنان هەشا رەش تێ
بنڤە بنڤە کریڤ لۆلۆ

سەبری بۆتانی:

ل ساڵا ١٩٢٧ێ ل وانێ بوویە و ل سالا ١٩٨٨ێ چوویە بەر دلوڤانیا خودێ.

پیتا چاپێ

زانایەکێ ئەلّمانی، ناڤێ وی گۆتەنبەرك بوو، رۆژەکێ بۆ سەیرانێ چوو ناڤ دارستانەکێ جارەکێ ل وەختێ زڤرێنی وی دڤیا ژ وێ دارستانێ دیارییەکێ بۆ زارۆکێن خۆ ببەت. چەقۆکەک ئینا تیفکلێ دارێ تراشیو وێنەیێ چەند پیتان ژێ چێکرو کرنە دناڤ پارچەکا کاغەزێدا و کرنە د بەریکا خۆدا.

وەختێ گوتەنبەرك گەهشتییە مالّ، زارۆکێن وی لێ کۆمبوون، دا بزانن کا چ بۆ وان ئینایە ، پارچا کاغەزێ ژ بەریکا خۆ ئینا دەرێ دا وان پیتان نیشا زارۆکێن خۆ بدەت!

وی دیت کو کاغەزێ ئاڤا تیفکلێ دارێ یا مێژتیو وێنەیێ پیتان یێ ل سەرکاغەزێ چێبووی.

گۆتەنبەرگ ل ڤێ روودانا سەیر گەلەك مەندەهوش بوو، کەڤتە هزرکرنێ پشتی هینگێ بڕیاردا، کۆ ژڤێ دیتنێ مفای وەربگریتو پشتی وەختەکی شیا پیتێن چاپکرنێ دروست بکەت.

ب ڤێ ڤەدیتنێ گوتنەبەرکی دەرگەهێ بەڵاڤەکرنا کتێبان بۆ هەمی خەلکێ دنیایێ ڤەکرو مرۆڤ ژ نەزانینێو نەخوێندەوارییێ رزگارکر.

پرسیار

١. گۆتەنبەرگ کی بوو؟

٢. گۆتەنبەرگی ژ تێفکلێ دارێ شێوێ چ تراشی؟

٣. چ ل سەرکاغەزێ چێبوو ؟

٤. گۆتەنبەرگ بۆ سەیرانێ کێڤە چوو بوو؟

٥. ئەو کارێ گۆتەنبەرگی کری دنیا ژ چ رزگار کر؟

راگرێن پاشەڕۆژێ

ل مە هەلات رۆژا زەر
گرنژینێ دادا سەر
زمانێ مەیێ شرین
ئەم کرینە کورد پەروەر
بۆ کاروانی رابەرین
روونە بیرو باوەرین
ئەم زارۆكو قوتابی
ژ دۆزێڕا سەروەرین

* * *

ب زانستا مامۆستای
دێ ڤەژینین ژیێ مای
دگەل وەرارا سەردەمی
دانین دەوڵەتو ئاڵای

(ناجی بەرواری)

راهێنان

ڤان ڤالاهییان پڕ بکە

١. زمانێ مەیێ ....

ئەم کرینە ....

٢. ئەم .... و ....

ژ دۆ زێڕا ....

٣. بو کاروانی ....

روونە ....

٤. دگەل وەرارا ....

دانین .... و ....

چالاکی

جهێ پیتێن ڤان پەیڤێن خارێ دوێنەیێ بەرامبەردا ببینە وتێدا بنڤیسە:

کورد

دیموکراسی

کەرکووك

دیاربەکر

دهۆکـ

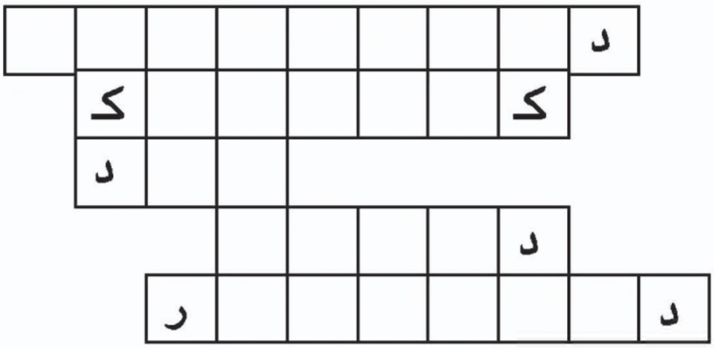

چالاكی (٢)

من خواند	مە خواند
تە خواند	هەوە خواند
وی خواند	وان خواند

قوتابییێ ژیر/ ئەوێن هێلەك دبندا هاتییە كێشان دبێژنێ جهناڤێ جودا كو ئەڤەنە:

من	مە
تە	هەوە
وی	وان

شنگال

باژێرەکێ قەشەنگو سپەهیو خۆشە دکەڤیتە باکوورێ رۆژئاڤایێ هەرێما کوردستانا عیراقا فیدرال. ژینگەهەکا کەڤنا مرۆڤییە، ئەگەر تە بڤێت ڤێ راستییێ بسەلمینی، پرسیارا گرێ رەشو گرێ گوهبەلو کەلها شنکالێو، دێروکنیشتو منارا مزگەڤتا نووری بکە. شنگال شەنگ ئالە، ناڤەکە بوویە شەقلو هێما بۆ گرنگیو زەنگینییا وی سروشتی یێ خودایێ مەزنو دلۆڤان پێ بەخشی، هەر دکەڤندا دەڤەرا شنگالێ ب دەڤەرەکا پڕ خێروبێر هاتییە نیاسین، لەوا خەلکێ وێ دەستێن خۆ بۆ چاندنو سەخبێرکرنا ئاخا خۆ هەلداینەو خوین و خوها خۆ بۆ رژتینە، ڤێ ئاخێ ژی ئابوورا خودانێن خۆ دابینکرییە، ژیانا وان خۆشکرییە. ڤەرێژا دەڤەرێ: گەنمو جەهـ و نیسکـ و نۆکـ و کونجیو سماقە، هەروەسا فێقیێن هەمە جۆر : تریو سێڤو هنارو گویزان، ژ بلی هژیران کو هژیرێن شنگالێ ب ناڤو دەنگن. بازرگانییا سەرەکیا شنگالێ هژیرێن هشکن، کو دبێژنێ (کتکـ).

هەروەسا ناڤو دەنگێن پەزێ شنگالێ وەسا چوویە کوساڵێ دوو جاران دزێت.

دەڤەرا شنگالێ ب دەشتو چیاو گرو دۆڵو ب دیرۆک و پاشە ڕۆژا خۆڤە پارچەیەکا بریقەدارا پڕ پیتو بەرەکەتا هەرە گرنگا کوردستانێیە.

شنگال گەردوونا چلمێرانە، پەرستگەها شەرەفەددینە، وارگەهێ عەگیدو مێرخاسانە،کەلها خۆ ڕاگرا کوردینییا رەسەنە، لاندکا ئیبراهیم پاشاو موستەفا پاشایە، چەپەرێ داودێ داودە، خەباتگەها ئلیاسێ داودو قاسمێ خەلەفە. تا ئەڤرۆژی کارگەها خەباتکەرانە.

خویایە، دەمێ (عەیاز)ی دەستێ خۆ گەهاندییە دەڤەرا شنگالێ خەلکێ وێ هەمی کورد بوونو ژ بلی وان کەسەکێ دی لێ نەبوو.

ئەگەر سەردەمەک هاتبیت گرنگییا دەڤەرا شنگالێ ژ ئالێ لەشکریو بازرگانیڤە کربیتە ئەگەرێ ئاکنجیکرنا عەرەبان ل ئاخا وێ! ئەڤرۆ دوژمن نەشێت ناسناما نەتەوەییو هزرا کوردینییێ ژ خەلکێ وێ بستینیتو بگوهۆڕیتو چ جاران ژی نەشێت ژ کوردستانێ جودا کەت، پشتی ئازادکرنا دەڤەرا شنگالێ حکومەتا هەرێما کوردستانێ زۆر پویتە پێ کرییەو دەستێ هاریکارییێ بۆ خەلکێ وێ درێژکرییە، نەمازە ژ ئالێ پەروەردێڤە، قوتابخانە بۆ ڤەکرینەو کەلوپەلو پێدڤیێن خوێندنێ ب زمانێ کوردی بۆ قوتابییان پەیداو دابینکرینە. دا ناسناما رەسەنا کوردینییا خۆ بزڤڕینیتەڤە.

راهێنان

ڤان ڤالاهیێن خوارێ پڕ بکە:

١. شنگال باژێڕەکێ کوردانە دکەڤیتە ....

٢. ڤە ڕێژا دەڤەرا شنگالێ گەنمو ....

٣. .... شنگالێ ب ناڤو دەنگن.

٤. شنگال گەردوونا .... پەرستگەها .... وارگەهێ ....

راهێنان (٢)

بەرسڤا ڤان پرسیارێن خوارێ بدە:

١. باژێرێ شنگالێ دکەڤیتە کیڤە؟

٢. ئەگەرێن (هۆکارێن) عەرەبکرنا شنگالێ چنە؟

٣. پشتی ئازادکرنا دەڤەرا شنگالێ حکومەتا هەرێما کوردستانێ چ بۆ خەلکێ وێ کرییە؟

چالاکی (١)

مامۆستایێ هێژا: نەخشێ هەرێما کوردستانا عیراقا فیدرال بینەو جهێ شنگالێو باژێڕێ دهۆکێ ل سەر دیار بکە؟

چالاکی (٢)

شنگالێ بکە ناڤو نیشانا بابەتەکێ دارشتنێ‌و شەش رێزان ل سەر بنڤیسە.

واتایا پەیڤان

پەیڤ		واتا
سپەهی	:	جوان - قەشەنگ
کەلهە	:	قەلا
کنیشت	:	کەنیسە
شەقل	:	هێما
ئەگەر	:	هۆ
نەمازە	:	بتایبەتی
خویایە	:	ئاشکرایە
دابینکرییە	:	پەیداکرییە
ڤەڕێژ	:	بەرهەم

کوردستان

ئەگەر گەل‌و وەلات هەبن
بەراهیا هەمییا یێن تەنە
گەر دیرۆک‌و مێژو هەبن
دەستپێکا وان هەر ژتەنە
لەورا ئیرۆ ئالاو دەولەت
کوردستانێ هەژی تەنە

* * *

ئەگەر وارێن پیرۆز هەبن
ئەو هەر وارو جهێن تەنە
ب گوتنا خودایی‌و قورئانێ
ئەو (جوودی)و چیاییێت تەنە
لەورا ئیرو ئالاو دەولەت
کوردستانێ هەژی تەنە

شەعبان سلێمان
ل سالا ١٩٦٥ ل سەرسنکێ
قەزا ئامێدیێ هاتیە سەر دونیایی

راهێنان

قوتابییێ خۆشتڤی ڤان ڤالاهییێن ل خوارێ پڕ بکە:

١. ئەگەر گەلو ....

٢. گەر دیرۆکو ....

٣. لەو را ئیرۆ ....

٤. ئەو هەروارو ....

٥. کوردستانێ ....

واتایا پەیڤان

پەیڤ		واتا
دیرۆک	:	مێژوو
ئیرۆ	:	ئەڤرۆ -ئەمرۆ
وار	:	جهـ -جێگا
جۆدی	:	ناڤێ چیایەکێ کوردستانا باکوورە

ناڤەرۆك

ز	بابەت	لاپەڕە
.١	ڤەگەڕیان بۆ قوتابخانێ	٤
.٢	گازیا دایکی (هۆزان)	٨
.٣	ئاری	١٠
.٤	دلڤینو ژینگەهـ	١٣
.٥	رەوشتێ هاتن وچوونێ	١٧
.٦	دیاری	٢٠
.٧	زمانێ کوردی (هۆزان)	٢٤
.٨	ناڤێن مە هەمیان کوردینە	٢٦
.٩	پنیەکا عەوری بەحسێ خۆ دکەت	٣٠
.١٠	خەونامە (هۆزان)	٣٤
.١١	چێڕوکا ڤەدیتنا هویربینێ	٣٧
.١٢	مافی مرۆڤ و مەرگەساتا کوردایەتی	٤٠
.١٣	دایك	٤٦
.١٤	دیکلەکێ ژیر	٤٩
.١٥	وەردەکەکا مەزن	٥١
.١٦	سەرهاتیا مشکان	٥٥
.١٧	شاهەنگ	٥٨
.١٨	وەلاتی کوردان(هۆزان)	٦١
.١٩	پەشێمانی	٦٢
.٢٠	کۆمارا کوردستانێ ل مهابادێ	٦٧
.٢١	باغێ گشتی	٧٣
.٢٢	خوارنا مفادار	٧٦
.٢٣	ئەنفال	٧٩
.٢٤	نڤاندنا سێویێ پاشباڤ(هۆزان)	٨٢
.٢٥	پیتا چاپێ	٨٣
.٢٦	راگرێن پاشەڕۆژ (هۆزان)	٨٦
.٢٧	شنگال	٨٩
.٢٨	کوردستان (هۆزان)	٩٣

پلانا سالانە و هەیڤانە و هەفتیانە یا خواندنا کوردی بۆ پۆلا چوارێ بنەڕەت

هەیڤەکان	حەفتییا ئێکێ	حەفتییا دووێ	حەفتییاسێیێ	حەفتییاچوارێ
ئەیلول	-------	---------	چالاکی	ڤەگەریان بۆ قوتابخانێ
چریا ئێکێ	گازیا دایکێ(هۆزان)	ئاری	دلڤین و ژینگە	رەوشتێ هاتوو چوویێ
چریا دووێ	دیاری	زمانێ کوردی (هۆزان)	ناڤێن مە هەمیان کوردینە	پنیە عەورەك بەحسێ خۆ دکەت
کانوونا ئێکێ	خەونامە (هۆزان) چیرۆکا دیتنا هویر بینێ	مافێ مرۆڤی و مەرگەساتا کوردەواری	تاقیکرنا دووماهیێ وەرزێ یەکێ	پشووێ وەرزێ یەکێ و سەرێ سالا زایینی
کانوونا دووێ	دایك	ژیریا کەلەشێرەکێ	وەردەکا مەزن	سەرهاتیا مشکان
شوبات	شاهەنگ	وەلاتێ کوردا (هۆزان)	پێشەمانێ	کۆمارا کوردستانێ ل مەهاباد
ئازار	باغێ گشتی	پشووی بەهار و نەڤرۆز	پشووی بەهار و نەڤرۆز	خوارنا ب مەفا
نیسان	ئەنفال	ڤاندنا سێویێ پاشباڤێ (هۆزان)	پیتا چاپێ راگرێن پاشەرۆژێ (هۆزان)	شنگال
ئایار	کوردستان (هۆزان)	تلقیکرنا دووماهیێ وەرزێ دووێ	تاقیکرنا دووماهیێ وەرزێ دووێ	-------

★ مامۆستایێن خوشتڤێ پێدڤییە بۆ هەر وەرزەکی (٣) بابەتێن داراشتنێ بهێنە گوتن